

Tūrisma organizācija Latvijas PSR: Latvijas republikāniskās tūrisma padomes darbība 20. gadsimta 60. gados

Organisation of Tourism in Latvian SSR: Activity of Republican Tourism Council of Latvia in 1960s¹

Ilze Vaivode, *Mg. hist.*

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte

Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050

E-pasts: ilzevaivode@yahoo.com

PSRS tūrisms kļuva par padomju identitātes un kopējās vēsturiskās atmiņas veicinātāju – tas bija īpaši svarīgi pēc Otrā pasaules kara, kad PSRS varā bija nonākušas vairākas valstis, arī Latvija. Drīz sākās tūrisma jomas atjaunošana, tika dibinātas tūrisma organizācijas, taču centieni izveidot centralizētu tūrisma organizāciju nebija sekmīgi. 60. gados notika būtiska tūrisma reorganizācija, un tādejādi šim mērķim izdevās pietuvoties. Pētījuma mērķis ir analizēt Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldes un Latvijas republikāniskās tūrisma padomes darbību, nosakot to sasniegumus un trūkumus. Darbā skaidrota organizāciju struktūra un struktūrvienību mijiedarbība – tas veicina izpratni ne vien par tūrisma organizēšanu, bet arī par procesiem sabiedrībā Latvijas PSR.

Atslēgvārdi: tūrisms, Latvijas PSR, PSRS, Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvalde, Latvijas republikāniskā tūrisma padome.

In the USSR, tourism played an important role in the promotion of Soviet identity and building of collective historical memory, which was necessary after the Second World War, when the USSR had occupied many countries, including Latvia. After the war, the reconstruction of tourism began, however, the attempt to establish a centralized organization was unsuccessful. In the 1960s, a major reorganization of tourism was implemented that led closer to the goal. This study aims to analyse the activities of the Administration of Tourism and Excursions of Latvia and Republican Tourism Council of Latvia. It explains the structure of these institutions and the interaction between units. This work contributes to awareness about the organization of tourism, and also the society of Latvian SSR in the 1960s.

Keywords: Tourism, Latvian SSR, USSR, Administration of Tourism and Excursions of Latvia, Republican Tourism Council of Latvia.

Ievads

Ļoti liela nozīme ceļošanai piešķirta ne tikai mūsdienu sabiedrībā – tūrisma nozare spēcīgi iespaido arī pasaules ekonomiku, nodrošinot būtisku daļu no pasaules valstu iekšzemes kopprodukta un darbvietām.² Tūrismam ir arī politiska nozīme – tas var veicināt integrācijas procesus un sadarbību dažāda mēroga reģionos, kā arī var liecināt par divu valstu valdību attiecībām.³

Par tūrismu sauc darbības, kas saistītas ar ceļošanu un uzturēšanos ārpus pastāvīgās dzīvesvietas brīvā laika pavadīšanas, lietišķo darījumu kārtošanas vai citā nolūkā ne ilgāk kā vienu gadu.⁴ Tūrisma veidi atšķiras atkarībā no tūristu mērķa, pārņemšanās un plānošanas veida.

Padomju Krievijā, vēl izjūtot Pirmā pasaules kara un Krievijas Pilsoņu kara sekas, sākās pievēršanās tūrisma attīstībai – tūrisms tika pārvērst par ideoloģijas nostiprināšanas līdzekli sabiedrībā. Tā attīstība bija neviendabīga, ar to nodarbojās daudzas un dažādas organizācijas ar atšķirīgiem mērķiem, uzdevumiem un priekšstatiem.⁵ Kā min pētniece Jūlija Rostovskaja (*Iuliia Rostovskaia*), posmā no Padomju Krievijas dibināšanas līdz 1926. gadam tika radīti pirmie dzelzs priekškara aizmetņi, padarot ārējo tūrismu pieejamu tikai noteiktām sabiedrības grupām un popularizējot iekšējo tūrismu plašakai sabiedrības daļai.⁶ 20. gadu beigās un 30. gadu sākumā precīzāk tika izstrādāti padomju tūrisma pamatprincipi: tūrismam bija jāklūst par “jaunā padomju cilvēka” audzināšanas veidu kolektīvisma garā.⁷ Turpmākajos gados centralizācija kļuva arvien stingrāka, tūrisma nozarei nonākot Vissavienības arodbiedrību centrālās padomes (VACP) Tūrisma un ekskursiju pārvaldes pakļautībā.

Latvijas teritorijā jau padomju okupācijas sākumā tūrisms tika izmantots kā padomju propagandas līdzeklis – tas tika iesaistīts 1940. gada Saeimas vēlēšanu

aģitācijas rakstos (par Latvijas darba tautas bloka atbalstīšanu).⁸ Pēc Latvijas inkorporācijas sākās tūrisma sovietizācija,⁹ kas pilnībā kļuva iespējama vien pēc Otrā pasaules kara beigām. Kara rezultātā tūrisma infrastruktūra bija ievērojami cietusi, taču vēl kara pēdējā mēnesī tika pieņemts lēmums turpināt Tūrisma un ekskursiju pārvaldes darbību un atjaunot infrastruktūru.

Kā min PSRS kultūras vēstures speciāliste Ena Gorsāča (*Anne Gorsuch*), pēc Otrā pasaules kara, kad valdīja šķietama robežu brīvība, Padomju Savienības valdības ideju par tūrismu varēja raksturot ar vārdiem “nekur nav tik labi kā mājās” – padomju iedzīvotāji tika virzīti uz valsts iekšieni, tālāk no “bīstamajām robežām”, tādējādi mazinot Rietumu ietekmi un cenšoties stiprināt padomju patriotisko identitāti.¹⁰

Latvijas PSR tūrisma organizācija izveidota 1946. gada aprīlī un ar mainīgiem nosaukumiem pastāvēja līdz 1990. gadam. Sākotnēji tās nosaukums bija VACP Tūrisma un ekskursiju pārvalde, 1951. gadā to pārdēvēja par VACP tūrisma un ekskursiju Latvijas pārvaldi. 1960. gadā – par Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldi (LTEP), bet tā joprojām palika VACP pakļautībā.¹¹ Tūrisms nepiedzīvoja uzplaukumu uzreiz pēc kara, taču PSRS tūrisma vēstures pētnieks Grigorijus Usikins (*Grigorii Usykin*) saskatīja situācijas uzlabošanos un tūrisma popularizēšanos jau 60. gadu sākumā,¹² tāpēc tas izvēlēts arī kā darba hronoloģiskā ietvara sākums. 1962. gadā organizācija tika pārdēvēta par Latvijas republikānisko tūrisma padomi (LRTP), bet pēdējo reizi pārdēvēta un reorganizēta 1969. gadā – par Latvijas republikānisko tūrisma un ekskursiju padomi,¹³ kas arī iezīmē šī pētījuma hronoloģisko beigu robežu. Līdz 1962. gadam ar tūrisma organizēšanu paralēli nodarbojās vairākas organizācijas, no kurām daļa tika likvidētas, izveidojot LRTP, kas kļuva par centrālo tūrisma jomas pārvaldītāju.

Lai arī tūrisms mūsdienās kļuvis par nozīmīgu tautsaimniecības daļu,¹⁴ tomēr tā vēsture Latvijas PSR ir mazāk pētīta salīdzinājumā ar Krievijas padomju perioda un Rietumvalstu 20. gadsimta tūrisma. Pētījuma mērķis ir analizēt LTEP/LRTP darbību 20. gadsimta 60. gados, nosakot darbības sasniegumus un trūkumus. Tas sniedz ieskatu tūrisma attīstībā LTEP/LRTP darbības ietekmē, izmaiņās organizācijā un tās struktūrā, veicina izpratni par tūrisma organizēšanas un infrastruktūras attīstību, kā arī Latvijas PSR tūrisma attīstības iedērbu kopējās Padomju Savienības tendencēs. Zināšanas par tūrisma vēsturi palīdz veidot pasaules uztveri, šī joma ir pazīstama visā pasaulē – tas ir starptautisks fenomens,¹⁵ kas vieno cilvēkus laikā un telpā, neņemot vērā atšķirības. Tūrisma pētniecība palīdz saskatīt arī ikdienišķu aktivitāšu saikni un nošķirtību no citiem politiskiem un ekonomiskiem procesiem pasaulē un konkrētās valstīs.

Rakstā izmantoti Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva 1755. fondā pieejamie dokumenti – dažādu tūrisma organizāciju dokumenti un grāmatvedības materiāli. Izmantoti arī vairāki preses izdevumi, kuros atainotas tūrisma jomas aktualitātes, pētāmo organizāciju darbība un problēmas. Zinātniskajā literatūrā pētāmo organizāciju darbība apskatītajā periodā Latvijas PSR nav atainota, rakstā izmantoti padomju tūrisma pētnieka G. Usikina, periodiskās preses pētnieces J. Rostovskajas un PSRS kultūras vēstures speciālistes E. Gorsačas darbi. Ārzemju tūrisma Latvijas PSR ir pētījusi Ineta Lipša.¹⁶

Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldes darbība

Uzdevumi un pienākumi

40. un 50. gados lielāko ieguldījumu tūrisma jomas attīstībā deva atsevišķas

sekcijas uzņēmumu un organizāciju fiziskās tūras kolektīvos, bet 1960. gadā daļa tūrisma organizēšanas uzdevumu tika pārvirzīti Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldes pārziņā, cerot uz ievērojamāku attīstību tieši virsorganizācijas – VACP – dēļ, kurai bija pieejami lielāki materiālie līdzekļi un vairāk darbinieku.¹⁷

LTEP darbība ilga vien divus gadus, organizācijas nosaukums grozīts bieži, taču darbības oficiālie uzdevumi bija visai nemainīgi: organizēt tūrisma un ekskursijas republikas robežās, tai skaitā propagandēt padomju ideoloģijas pamatnostādnes, iepazīstinot strādniekus ar padomju tautu vēsturi un kultūru, ekonomiku, ģeogrāfiju, dabas bagātībām, sagatavot tūrisma nozares darbiniekus, vadīt tūristu klubus, būvēt, uzturēt, vadīt un finansēt tūrisma infrastruktūru (viesnīcas, tūristu bāzes un patversmes, ekskursiju bāzes, inventāra nomas punktus, filiālsaimniecības u. tml.),¹⁸ organizēt ceļojumus un ekskursijas, kā arī sagatavot tūristus nozīmītes “PSRS tūrists” saņemšanai, organizēt un realizēt konsultācijas par tūrisma un ekskursiju jautājumiem.¹⁹ 60. gadu sākumā īpaša uzmanība tika pievērsta tūrisma sekciju izveidei dažādās rūpniecības un citās darbavietās, kā arī tūrisma sacensību organizācijai un līdz ar to – sekciju un klubu darbam un nozīmīšu ieguvēju skaitam.²⁰ Nozīmīšu sistēmu jau 30. gadu beigās izveidoja VACP tūrisma un ekskursiju pārvalde, lai motivētu tūristus turpināt sevi fiziski attīstīt.²¹ Nozīmīti “PSRS tūrists” varēja saņemt jebkurš pilngadīgs pilsonis, kuram bija vismaz divu gadu pieredze tūrisma ar vismaz 2–3 izietiem noteiktas grūtības maršrutiem un kurš varēja pierādīt savas teorētiskās un praktiskās spējas pēc speciālas tūrisma programmas apgūšanas.²²

Organizācijai bija jādarbojas pēc VACP noteiktā aprēķina, tā saskaņā ar likumu konkrētajā situācijā drīkstēja rīkoties patstāvīgi – izmantot tai piešķirtos īpašumus,

savā vārdā slēgt līgumus un citus darījumus, iegūt jaunus īpašumus.²³

Tiešā vadība bija jānodrošina VACP Centrālās tūrisma un ekskursiju pārvaldes ieceltajam organizācijas priekšniekam, kurš bija atbildīgs par tūrisma organizācijai uzdoto uzdevumu un plānu izpildi, ievērojot finanšu un saimniecisko lietu un vienošanos izpildi. Priekšniekam bija jāizstrādā un jāiesniedz saimniecības-finanšu plāns, jaunie celtniecības, paplašināšanās, organizācijas saimniecību un uzņēmumu rekonstrukciju plāni, kapitālā remonta un atjaunošanas plāni, informācija par personālu un administratīvās pārvaldes izdevumiem.²⁴ Viņš bija atbildīgs par visām organizācijas pārvaldībā esošām materiālām vērtībām (līdzekļiem no pakļautībā esošajām saimniecībām un uzņēmumiem, kredītiem, bankas kontiem u. tml.).²⁵

LTEP darbību ietekmēja jaunais padomju ideoloģizācijas vilnis, kas sākās ar septiņgades plāna pieņemšanu 1959. gadā un nostiprinājās līdz ar pārstrādātās Komunistiskās partijas programmas pieņemšanu 1961. gadā. Kā min tiesību zinātnieks Rūdolfš Šlēzingers (*Rudolf Schlesinger*), partijas programmas bija ne tikai teorētiski koncepti, bet arī vieni no kanāliem, pa kuriem šī teorija var tikt īstnota praksē.²⁶ Jaunajā programmā uzsvērtā virzība uz komunismu kā cilvēces attīstības ceļu un komunistiskās sabiedrības celšanu. Vēl lielāks uzsvars likts uz padomju tautību vienotības palielināšanu, kā arī izvairīšanos no kodolkara. R. Šlēzingers to nosauca par virziņiem uz komunistiskās sabiedrības attīstību miermīlīgas sāncensības laikā,²⁷ ko var vērtēt kā atbilstošu aukstā kara *detente* periodam, ja neskaita Kubas raķešu krīzi vien gadu pēc programmas pieņemšanas. Saasinājums ASV un PSRS attiecībās vērojams arī pēc padomju valdības pastiprinātas uzmanības pievēršanas t. s. masu aizsardzības darbam, kā rezultātā arī LTEP darbiniekiem bija jāpiedalās civilās

aizsardzības programmā, iegūstot GPA²⁸ otro pakāpi.²⁹

Šī programma noteica LTEP darbības mērķus un tūrisma pasākumu ideoloģiskos uzsvarus – Krievijas Pilsoņu kara un Otrā pasaules kara Austrumu frontē³⁰ heroizēšana, masu tūrisma un ekskursiju kā patriotiskās audzināšanas attīstīšana.³¹ Viens no partijas pamatuzdevumiem bija panākt pilnīgu kopību, sociālo viendabību un draudzību starp Padomju Savienības tautām. Arī šajā gadījumā tūrisms kļuva par šī mērķa sasniegšanas metodi. LTEP bija jāpadara tūrisms par masveidīgu, aktīvu brīvā laika pavadīšanas veidu, kas pieejams jebkura vecuma un fiziskās sagatavotības cilvēkam.³²

Saistībā ar partijas programmu jāpievērš uzmanība tūrisma saiknei ar valsts ekonomiku. Šajā laika posmā pēc Ņikitas Hruščova (*Nikita Khrushchev*) iniciatīvas izstrādātais septiņgades plāns bija tik ambiciozs, ka izrādījās nesasniedzams. Tūrisms bija atkarīgs no ražošanas un celtniecības jomām – nepieciešamā apģērba un inventāra ražošanas, tūrisma infrastruktūras būvēšanas dažādu bāzu, staciju, satiksmes ceļu un līdzekļu formā. Ja tūrisma organizācijai trūka resursu, tā nevarēja izpildīt arī savus darba plānus. Grūtības darba plāna izpildīšanā var saskatīt Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldes gada atskaitēs, kurās atsevišķi apskatīts pašas pārvaldes un atsevišķu tūristu bāzu darbs. 1960. gadā lielākā daļa mērķu netika sasniegta, netika apkalpots pietiekams skaits tūristu ar ceļazīmēm, bija pārsniegta tūristu apkalpošanas pašizmaksa, kā dēļ 1960. gadā pārvaldes parādi bija palielinājušies par 27 tūkstošiem rubļu.³³ Līdzīgas grūtības vērojamas arī 1961. gadā.³⁴

Liela uzmanība tika pievērsta kvalifikācijas jautājumiem – ne vien darbinieku, bet arī tūristu vidū. Cenšoties palielināt tūristu skaitu, parādījās ievērojamas tūrisma drošības problēmas, jo jaunie tūristi mēdza,

piemēram, doties pārgājienos, īsti neizprotot pareizu tūrisma tehniku. Kā liecina raksti preses izdevumos, radās nelaimes gadījumi, kurus nenovērsa pat šo tūristu šķietamā sagatavotība (nozīmītes “PSRS tūrists”, nokārtoti sporta klases normatīvi).³⁵ LTEP bija jārealizē virkne preventīvu pasākumu, piemēram, katrai tūristu grupai jāpiešķir apmācīti instruktori, jāorganizē drošības instruktāžas,³⁶ grupām jānodrošina medicīniskais personāls.³⁷

LTEP darbības laikā sākās regulāra ekskursiju vadītāju apmācīšana un darba novērtēšana. LTEP pakļautībā tika izveidota Atestācijas un kvalifikācijas komisija, kurai bija jānosaka vadītāju sagatavotība un jāpiešķir attiecīgā kvalifikācija. Tika nolemts, ka visiem pirmoreiz ekskursiju darbā pieņemtajiem ekskursiju vadītājiem ir jāiziet atestācija, kur piešķir kvalifikāciju ar trīs gadus derīgu apliecinājumu,³⁸ ko apstiprināja Latvijas Republikāniskā arodbiedrību padome, Latvijas PSR Kultūras ministrija un Rīgas pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja. 1961. gada nogalē tika lemts par stingrāku ekskursiju vadītāju pašizpaušmju ierobežošanu ekskursiju laikā – pārvaldei bija jāizveido kontroles teksti un ieteicamās literatūras saraksts katram maršrutam.³⁹ Kvalifikācijas celšanas nolūkos uz kursiem un kopsapulcēm Maskavā un Ļeņingradā regulāri devās pārvaldes priekšnieks, vecākais instruktors, grāmatvedis, kā arī tūristu un ekskursiju bāzu direktori un atsevišķi instruktori.⁴⁰

Struktūrvienības

LTEP pārziņā bija vien pāris tūristu bāzes, lai gan Latvijas PSR teritorijā bija lielāks skaits tūristu bāzu. Daļa no tām atradās Vissavienības Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības (VLKJS)⁴¹ un Latvijas PSR Izglītības ministrijas Republikāniskās bērnu ekskursiju un tūrisma stacijas pārvaldībā.⁴²

1961. gadā Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldes pakļautībā tika izveidota Rīgas ekskursiju bāze, kurai bija jāorganizē ekskursijas pa republiku (ar uzsvāru uz brīvdienu tūrisma), autobusu, vilcienu un tvaikoņu irēšana tūrisma un ekskursiju pasākumiem, jānodrošina tūrisma un ekskursiju reklamēšana, plakātu, afišu un prospektu izdošana saskaņā ar finanšu plānu.⁴³ Rīgas tūristu bāzei bija jāpiešķir Rīgas ekskursiju bāzei inventārs, naudas līdzekļi, nepieciešamie dokumenti, kā arī vairāki štata darbinieki.

Atsaucoties uz 1961. gada Padomju Savienības Komunistiskās partijas 22. kongresa un Latvijas Komunistiskās partijas 18. kongresa lēmumiem, Rīgas ekskursiju bāze plaši izvērta tūrisma attīstību Rīgā. Bāzei bija pavēlēts izstrādāt 12 jaunu maršrutu projektus pa Rīgu, kuros jāpievērš uzmanība republikas strādnieku sasniegumu propagandēšanai, padomju varas gados īstenotajai Rīgas attīstībai rūpniecības, dzīvojamās platības, zinātnes, kultūras un sadzīves jomās, kā arī plānotajai Rīgas attīstīšanai “komunisma celtniecības laikā”.⁴⁴ 1962. gada maijā jau bija izveidoti septiņi autobusu maršruti, septiņi pārgājienu maršruti, divi tvaikoņu maršruti, iekļaujot revolucionāru pieminekļu vietas, revolūcijas notikumu vietas, Brāļu kapus, rūpniecības objektus. Kāds maršruts tika veltīts “komjauniešu ciņai par padomju varu Latvijā”, cits – Rainim, vēl cits – literatūrai, teātrim un arhitektūrai. Ik mēnesi bija jāveic kvalitātes kontrole, jānoklausās gidu stāstījums, nepieļaujot neatbilstošas informācijas izplatīšanu,⁴⁵ tātad vērojama maršrutu ideoloģizācija.

Pārvalde piešķirta bāzēm līdzekļus dažādām vajadzībām, piemēram, propagandas darbam, metodiskajam darbam un kadru sagatavošanai. Piešķirtās summas katrai bāzei atšķīrās. 1961. gadā vislielākā summa piešķirta Rīgas ekskursiju bāzei (505 rubļi), bet mazākā – Rīgas tūristu bāzei un

Strēlnieku tūristu bāzei (katrai 50 rubļi).⁴⁶ Ekskursiju vadītāju sagatavošana tika intensīvi plānota, un pārvalde veiksmīgi izstrādāja konkrētu metodiskā darba uzlabošanas plānu, kura rezultātā tika organizēti 10 dienu semināri ekskursiju vadītājiem.

Kā minēts iepriekš, LTEP pārvaldītās tūristu bāzes saskārās ar grūtībām, izpildot darba plānu, – liela daļa mērķu palika neīstenota. Mērķi bija nosprausti divās kategorijās – plānveida tūristu apkalpošana un pašdarbības tūristu apkalpošana. 1960. gadā vissliktāk plānu realizēja tikai tajā gadā pabeigtā Kandavas tūristu bāze, bet vislabāk – Siguldas tūristu bāze. Tikai Rīgas un Siguldas tūristu bāzes bija izpildījušas un pat pārpildījušas noteikto plānu, lai gan arī tikai vienā no kategorijām – pašdarbības tūristu apkalpošanā. Tāpat tika pārsniegta plānotā tūristu apkalpošanas pašizmaksa – Rīgas tūristu bāzē par 86,1 tūkstoti, bet Strēlnieku tūristu bāzē par 22,1 tūkstoti rubļu.⁴⁷

LTEP centās kontrolēt arī atsevišķus procesus saistībā ar tūristu bāzu darbiniekiem. Lai gan bāzu darbinieki bija arī pārvaldes štata darbinieki, tomēr bāzu darbiniekus atlaida bāzu direktori. Izmaiņas šajā procesā notika 1961. gada beigās, kad LTEP tika piešķirtas pilnvaras atlaist bāzes ekskursiju vadītāju tieši, bez bāzes vadītāja starpniecības⁴⁸ – tas norāda uz ekskursiju vadītāju darba kontroles pastiprināšanu. Kā liela problēma aprakstīta ekskursiju vadītāju pārstrādāšanās vasaras mēnešos.⁴⁹

Latvijas republikāniskās tūrisma padomes darbība

Nodaļas, komisijas un sekcijas

1962. gada nogalē LRTP priekšsēdētājs Arnolds Ūdris informēja sabiedrību par Latvijas republikāniskās ekskursiju un tūrisma pārvaldes pārdēvēšanu par Latvijas republikānisko tūrisma padomi, intervijā

laikrakstam “Cīņa” norādot, ka iepriekšējā pārvalde bijusi lielākoties saimnieciska organizācija, bet jaunā padome nosaukta par koleģiālu orgānu, kas izveidots tieši masu darba uzlabošanai un veicināšanai.⁵⁰

LTEP/LRTP un to priekšgājēju štata apmēri bijuši samērā nelieli. Apskatāmā perioda sākumā pārvaldes štats sastāvēja no sešiem cilvēkiem – tie bija pārvaldes priekšnieks, vecākais instruktors, instruktors, galvenais grāmatvedis, grāmatvedis-kasieris, sekretārs-mašīnrakstītājs. Šāds bija pārvaldes oficiālais sastāvs līdz pat 1964. gadam, kad pieņēma darbā arī inženieri. To var saistīt ar organizācijas pieaugošajām celtniecības vajadzībām – tika gan projektētas un būvētas jaunas tūristu un ekskursiju bāzes, gan paplašinātas un atjaunotas jau esošās. 1965. gadā LRTP štats tika ievērojami paplašināts, sasniedzot 12 cilvēku kolektīvu.⁵¹ 1966. gadā kolektīvam pievienojās divi instruktori,⁵² 1967. gadā bija plānots vēl viens darbinieks – galvenā grāmatveža vietnieks, taču gada gaitā pievienojās divi jauni darbinieki – vēl viens inženieris un grāmatvedis.⁵³ Padome palika šādā 17 cilvēku sastāvā līdz 60. gadu beigām, tātad apskatītajā periodā organizācijas darbinieku skaits gandrīz triskāršojās.

Štatu sarakstā norādīts padomes sadaļijums vairākās nodaļās – masu tūrisma, tūrisma maršrutu, bāzu celtniecības un ekspluatācijas, plānošanas un finanšu nodaļā, taču par to darbu LRTP dokumentos informācija nav atainota, fiksētas tikai atsevišķu personu darbības (komandējumi, atvaļinājumi, dalība citās nodaļās, komisijās u. tml.).

17 cilvēki – šis skaitlis neatspoguļo patieso pārvaldes aktivistu apjomu, jo daļu no tiem uzskaitīja atsevišķi, piemēram, tūristu bāzu darbiniekus, vai arī tie vispār neparādās organizācijas štatu sarakstos. Tomēr organizācijas dokumenti apliecina viņu aktīvo dalību tūrisma veicināšanā, lai arī viņi pārstāv citas organizācijas, viņiem

ir cita darbavieta un nodarbošanās, taču viņi lielākoties ir arī šo pašu organizāciju tūrisma sekciju vai pilsētu/rajonu tūristu klubu pārstāvji, lai gan sākotnēji tas uzskaitēs netika minēts. Iespējams, ar to var pamatot iemeslu, kāpēc LRTP priekšsēdētājs to nosauca, kā jau pieminēts, par koleģiālu orgānu.

LRTP prezidija pirmās sēdes atskaitē minētas padomes piecas jaunās komisijas. Komisijas bija līdzīgas vēsturiskajā izziņā norādītajām nodaļām, taču specifiskākas.

Plānošanas un ekspluatācijas komisija izstrādāja saimniecības-finanšu plānu tūristu un ekskursiju bāzēm un pašai padomei, kā arī plānoja tūristu bāzu kapitālieguldījumus un labiekārtošanu.⁵⁴ Tai bija jāpārbauda apkalpošanas kvalitāte tūristu un ekskursiju bāzēs, to gatavība sezonu sākumā,⁵⁵ kā arī jākontrolē bāzu celtniecība.⁵⁶

Maršrutu un kvalifikācijas komisija plānoja maršrutu tūrisma (kur persona noteiktā laikā jebkurā pārvietošanās veidā veic iepriekš ielānoto maršrutu pa dažādiem ģeogrāfiskiem punktiem),⁵⁷ uzskaitīja sporta klasi ieguvušās personas, izskatīja un apstiprināja maršrutus republikas teritorijā, pieņēma un uzraudzīja nozīmīšu piešķiršanas kārtību, rīkoja seminārus rajonu un pilsētu maršrutu komisiju darbiniekiem.⁵⁸ Šīs komisijas piešķirtās nozīmītes, piemēram, "Padomju tūrists", it kā tika radītas, lai motivētu cilvēkus turpināt fiziski atīstīt sevi, taču, aplūkojot tās normatīvus, var secināt, ka tā bijusi arī rūpēšanās par tūristu drošību un veselību, bet tūrista nosaukums vismaz teorētiski varēja radīt zināmu kopības sajūtu dažādu republiku un tautību tūristiem. 60. gados nozīmīšu sistēmu paplašināja – izveidoja nozīmīti "LRTP tūrists", kuras iegūšana kļuva par vienu no normatīviem, kas jāizpilda, lai iegūtu nākamās, "PSRS tūrists" nozīmītei izveidotās pakāpes (III, II un I), bet tālākais sasniegums bija kļūt par PSRS tūrisma meistara kandidātu, tad – par PSRS

tūrisma meistar.⁵⁹ 1967. gada nogalē uzsāka jaunas nozīmītes izveide – "Latvijas PSR tūrists".⁶⁰ Sadarbībā ar Masu sporta veidu sekciju šī komisija organizēja konsultācijas tūristiem par dažādiem tūrisma veidiem.⁶¹ 1963. gada nogalē šīs komisijas sastāvs tika paplašināts, piedrodoties auto-moto tūrisma pārstāvjiem.⁶²

Atestācijas un metodiskā darba komisija (vēlāk – Kadru un atestācijas darba komisija)⁶³ piešķīra kvalifikācijas, veica uzskaiti par instruktoru un tiesnešu dalību kursos un semināros, regulēja pārtestēšanu,⁶⁴ veidoja mācību plānus, ieteicamās literatūras sarakstus, plānoja maršrūtus Rīgā un tās apkaimē vidējās un vecākās paaudzes cilvēkiem, piedalījās un organizēja tūristu vakarus, sastādīja konkursu nolikumu.⁶⁵ Dokumentācijā vērojama šīs komisijas ciešā sadarbība ar Maršrutu un kvalifikācijas komisiju un Rīgas pilsētas tūristu klubu, kur komisijas pārstāvjiem bija jāsniedz konsultācijas.⁶⁶

Masu tūrisma darba komisija (vēlāk – Organizatoriskā-masu komisija) bija atbildīga par jaunu tūrisma kadru sagatavošanas plāna un masu pasākumu plāna izveidi, par LRTP drukāto izdevumu saraksta uzturēšanu, svarīgāko tūrisma materiālu tulkošanu latviešu valodā un izplatīšanu,⁶⁷ par tūristu konferenču organizēšanu, tūrisma sekciju veidošanās veicināšanu fizikālās kolektīvos,⁶⁸ par tūristu klubu nolikuma sastādīšanu un papildināšanu, kā arī pilsētu un/vai rajonu tūristu klubu izveidi (1963. gadā tapa pirmie pieci klubi Rīgā, Liepājā, Daugavpilī, Jelgavā un Ventspilī,⁶⁹ 1967. gadā – jau 30⁷⁰). Svarīgākais pasākums, ko organizēja šī komisija, bija Latvijas un Baltijas tūristu ikgadējie salidojumi.

Propagandas un aģitācijas komisija bija atbildīga par visiem darbiem saistībā ar medijiem un publicitāti – par tūrisma rubrikām laikrakstos, radio un televīzijā, tai bija jāstāda publicējamās literatūras,

plakātu un prospektu piedāvājumi, jāveido informatīvie stendi Latvijas PSR lielākajās pilsētās. 1963. gadā tika uzsākti mēģinājumi organizēt mediju iestādēs savas ārpusštata nodaļas,⁷¹ taču šī uzdevuma izpilde aizkavējās.⁷² Uzlabojumu publicitātes jautājumos var saskatīt 1964. gada otrajā pusē, kad šī komisija jau veidoja masu tūrisma propagandas plānu sadarbībā ar dažādiem medijiem.⁷³

LRTP prezidija pirmajā sēdē tika dibinātas arī piecas jaunas sekcijas.

Telšu pilsētiņu tūrisma un veselības nostiprināšanas (Atpūtas nometņu) sekcija sadarbojās ar Atestācijas un metodiskā darba komisiju un dažādām Rīgas organizācijām un uzņēmumiem, lai organizētu masu tūrisma pasākumus telšu pilsētiņās, tai bija arī jāpievēršas pastāvīgai tūrisma propagandēšanai medijos.⁷⁴ Sekcija sadarbojās ar Latvijas PSR Ministru padomi, cenšoties iegūt zemes īpašumus, kur būvēt šīs nometnes,⁷⁵ tādēļ 60. gados arvien mazāk tūristu bāzu telpu bija jāirē – LRTP spēja iegūt tās savā īpašumā. Vairumā gadījumu sekcijas darbs vērtēts kā ļoti produktīvs, tas ietvēra idejiski politiskās, audzinošās un sporta aktivitātes (tikšanās ar dažādu profesiju pārstāvjiem, lekcijas, referātu lasījumi, sarunas, sporta sacensības, pārgājieni). LRTP arī uzsvēra, ka ne visās nometnēs padarītais darbs vērtējams kā labs. Konstatēti atsevišķi gadījumi, kad darbs vispār nav veikts.⁷⁶ Tātad, tāpat kā iepriekšējos periodos, darbs bija ļoti atkarīgs no personu iniciatīvas un vēlmes darboties. Šādās atpūtas nometnēs arī varēja nokārtot sporta klases, saņemt nozīmes un iegūt tiesneša vai instruktora kvalifikāciju – viņi tika nodarbināti tuvējās mežsaimniecībās, kolhozos un sovhozos: tas tikai paspīlgtina un parāda, kā realitātē izpaudās padomju presē bieži izteiktā doma, ka fizisks darbs svaigā gaisā ir vislabākā atpūta.⁷⁷

Bērnu un skolu (Bērnu un jaunatnes) tūrisma sekcijas darbinieki pēc profesijas

bija ļoti atbilstoši šīs sekcijas darba specifikai. To vadīja Republikāniskās bērnu ekskursiju un tūrisma stacijas direktore, tajā darbojās Pionieru pils un Skolotāju nama tūristu kluba pārstāvis, Rēzeknes rajona tautas izglītības nodaļas darbinieks, kā arī vairāki vidusskolas skolotāji.⁷⁸ Šī sekcija organizēja un vadīja dažādus konkursus tūrisma veicināšanai, pionieru vadītāju seminārus, jauno tūristu salidojumus, jauno tūristu vakarus, kā arī veica sistemātisku darbu nozīmnieku “PSRS tūrists” un “Jaunais pionieris” sagatavošanā.⁷⁹ Vērienīgākie masu pasākumi bija saistīti ar ideoloģiskajiem svētkiem, piemēram, 1963. gadā tā organizēja novadpētniecības ekspedīciju, kas bija veltīta Padomju Savienības Komunistiskās partijas sešdesmitgadei, 1969. gadā – Ļeņina 100. dzimšanas dienai.⁸⁰ Atkarībā no svinamajām dienām šai sekcijai arī bija jānosaka svarīgākie skolās apskatāmie novadpētniecības jautājumi.⁸¹ 1966. gadā tika uzsākta virzība uz tālāku vienotības nostiprināšanu bērnu tūrisma jautājumos, kā rezultātā, apvienojot LRTP, Latvijas PSR Izglītības ministrijas un vairāku citu organizāciju spēkus, tika izveidota Republikāniskā bērnu un jaunatnes tūrisma metodiskā padome, lai uzlabotu situāciju ar tūrisma vispārīzglītojošās skolās, un tā aizvietoja šo sekciju.⁸²

Masu tūrisma veidu sekcija bija sadalīta trīs apakšsekcijās pēc tūrisma veida: ūdens tūrisms, kājnieku un slēpošanas tūrisms, kalnu un taigas tūrisms. Katras apakšsekcijas pienākumos ietilpa pasākumu organizēšana, piemēram, tūristu vai atskaites vakaru organizācija, semināru organizēšana grupu vadītājiem, praktisko nodarbību organizēšana tūristiem iesācējiem, dažādu uzskaišu sastādīšana (republikas fizikultūras kolektīvu, tūristu uzskaites, pārgājienu/maršrutu kartotēkas), kā arī tūristu informēšana par pakāpju iegūšanu.⁸³ Apakšsekcijām nācās darboties ar Atestācijas un metodiskā darba komisiju,

strādājot pie jauno instruktoru apmācībām, kā arī jāpalīdz Rīgas pilsētas tūristu bāzei izvēlēties pasniedzējus apmācībām.⁸⁴ To pienākumos ietilpa arī pētniecības darbs – izzināt atšķirīgus Latvijas PSR apvidus, lai atrastu piemērotas vietas dažādu tūrisma veidu maršrutiem.⁸⁵ Ūdens tūrisma sekcija nodarbojās ar savai specifikai atbilstošiem uzdevumiem, piemēram, tai bija jāizveido Latvijas upju klasifikācija, jāizstrādā atbilstoša treniņprogramma, kā arī peldēšanas prasmju pārbaudes noteikumi.⁸⁶ Īpaši jāizceļ Kalnu un taigas tūrisma apakšsekcija, kurai bija visvairāk darba uzdevumu – tas saistāms ar Latvijas PSR iedzīvotāju pieredzes trūkumu šajā jomā. Liels uzsvars tika likts uz pieredzes apmaiņu ar šādām sekcijām citās republikās, specifisku treniņu organizēšanu ar nakšņošanu ziemas apstākļos un ar alpīnistiem, alpīnisma teorijas apgūšanu, fizisko un teorētisko normatīvu izstrādi. Būtībā tika veicināta tūristu drošība, tai skaitā analizējot nelaimes gadījumus.⁸⁷ 1963. gada nogalē Masu tūrisma veidu sekcija tika reorganizēta un apakšsekcijas kļuva par patstāvīgām sekcijām, jo iepriekšējais iedalījums izrādījās neefektīvs,⁸⁸ bet pienākumus gan tas nemainīja.

Autotūrisma (Auto-moto tūrisma) sekcija organizēja un vadīja sekcijas darbu, sastādīja un izplatīja Latvijas PSR auto-moto maršrutu brošūras, nodrošināja motociklu rezerves detaļu pieejamību.⁸⁹ Šīs sekcijas darbību apliecinātie materiāli parādās, sākot ar 1963. gadu. Kopumā tās pienākumi atbilda citu tūrisma veidu sekciju darbam, tai skaitā sacensību⁹⁰ un konkursu organizēšana (“labākais auto-moto tūrists” u. c.).⁹¹

Arī Ekskursiju darba sekcijas darbību apliecinātie materiāli parādās 1963. gadā. Šai sekcijai bija pakļauta Rīgas ekskursiju bāze un tās filiāle Jelgavā, kas izveidota 1964. gadā. Šī sekcija izstrādāja šo bāzu maršrutus, izvēlējās un sagatavoja darbiniekus, organizējot seminārus gidu

kvalifikācijas uzlabošanai, veidoja un pārbaudīja ekskursiju kontroles tekstus,⁹² sagaidīja tūristu vilcienus no citām PSRS republikām, rīkoja fotokonkursus un atskaites vakarus, organizēja ceļojumus komunistiskā darba brigādēm.⁹³ Viens no spilgtākajiem piemēriem gidu sagatavošanā 60. gados saistīts ar zinātniski ateistisko propagandu baznīcu arhitektūras pieminekļu ekskursijās.⁹⁴ Lēmumu par šādu apmācību pieņēma Centrālās tūrisma padomes Ekskursiju darba komisija. Tika uzsvērts, ka viss, kas saistīts ar baznīcu, jāpārāda kā mākslas un cilvēces attīstības posms, ko radījusi tauta, nevis baznīca kā organizācija, tādējādi cenšoties atņemt baznīcām svētuma aspektu.⁹⁵ Minēti arī konkrēti pozitīvie piemēri no ekskursijām Latvijas PSR, piemēram, ekskursijā Doma baznīcā gidiem bija jāstāsta par baznīcas kontrrevolucionāro lomu nacistiskās okupācijas laikā. Tāpat gidiem bija jāizceļ sociālā nevienlīdzība un reliģisko svētku un tradīciju audzinošā nozīme, kamēr, aprakstot jaunos padomju svētkus un tradīcijas, audzinošo raksturu pieminēt nedrīkstēja.⁹⁶

Šo sekciju un komisiju vadītāji kopā ar LRTP priekšsēdētāju veidoja LRTP prezidiju, kas apstiprināja lēmumus, darba plānus, izdevumu tāmes, atskaites, nolikumus⁹⁷ un būtībā sabiedrības priekšā atbildēja par tūrisma attīstības jautājumiem. Proti, kad neatika pietiekami ātra izaugsme, tieši prezidijs saņēma pārmetumus preses rakstos.⁹⁸ Nodaļas, komisijas un sekcijas kopīgi organizēja tūristu bāzes un ekskursiju bāzes (60. gadu otrajā pusē pārveidotas sākotnēji par ekskursiju birojiem, bet drīz pēc tam – par ekskursiju un ceļojumu birojiem), arī pilsētu un/vai rajonu tūristu klubus.

Komisijas, sekcijas un tūristu klubi savstarpēji sadarbojās, arī organizējot apmācības un masu pasākumus. Padomei bija jāinformē savas struktūrvienības par Centrālās tūrisma padomes lēmumiem. Katrā tūristu klubā bija izveidotas savas komisijas saskaņā ar LRTP komisiju

struktūru, kurām tās atskaitījās. LRTP komisijas arī palīdzēja tūristu klubu komisijām dažādos jautājumos.

Bāzes un biroji

Ekskursijas, pārgājienus un citas tūrisma aktivitātes organizēja tūristu un ekskursiju bāzes: iepriekšējo tūrisma organizāciju izveidotās Rīgas un Siguldas tūristu bāzes (1955), Strēlnieku tūristu bāze (1958), Kandavas tūristu bāze (1960), Rīgas ekskursiju bāze (1961) un pašas LRTP veidotās – Vaivaru tūristu bāze (1964) un Rīgas ekskursiju bāzes filiāle Jelgavā (1964) u. c.⁹⁹ 60. gados LRTP paplašināja arī tūristu bāzu tīklu – no trīs tūrisma bāzēm ar kopumā 350 vietām 1960. gadā¹⁰⁰ līdz piecām ar 1057 vietām 1969. gadā,¹⁰¹ samazinot irēto tūristu bāzu skaitu attiecīgi no trīs ar 399 vietām¹⁰² līdz vienai ar 100 vietām.¹⁰³ 1965. gada nogalē tika pieņemts lēmums piešķirt finansējumu vairāku jaunu tūristu bāzu izbūvei Alūksnē un Sauleskalnā, 1966. gadā sāka projektēt tūristu bāzes “Usma”, “Ogre”, “Ērgļi” un “Rīgas Jūrmala”, kā arī paātrināt jau iesāktā projekta izstrādi bāzei “Ezernieki”.¹⁰⁴ Bieži bāzu celtniecība ieilga darbinieku nolaidības vai resursu trūkuma dēļ. Gandrīz visas iepriekš minētās bāzes arī 1969. gadā bija projektēšanas stadijā,¹⁰⁵ un to celtniecību atlika uz 70. gadiem, kad bija plānota vērienīga bāzu tīkla paplašināšana un trīs tūrisma joslu izveidošana Latvijas PSR teritorijā.¹⁰⁶

60. gados palielinājās tūristu un ekskursiju bāzēs nodarbināto personu skaits. Dekādes sākumā bija nodarbinātas 126 personas,¹⁰⁷ bet 1969. gadā jau 218.¹⁰⁸ Nodarbināto skaita palielināšanās nebija lineāra – atsevišķos gados vērojama skaita samazināšanās.

Organizējot tūristu pasākumus, padome mēdza piesaistīt bāzu darbiniekus un uz bāzu rīkotajiem pasākumiem sūtīt pārvaldes darbiniekus. Padomes instruktori

regulāri tika sūtīti uz tūristu bāzēm dažādos uzdevumos, fiksēti precīzi uzdevumi, citkārt – vispārīnāti, piemēram, “*sniegt tūrisma – ekskursiju palīdzību*”.¹⁰⁹ Instruktori tika izmantoti kā papildpersonāls bāzēs, kad grupu skaita dēļ ar bāzu darbiniekiem nepietika.¹¹⁰

Uz bāzēm tika sūtīti ne vien instruktori, bet arī grāmatveži, lai veiktu bāzu dokumentācijas revīziju.¹¹¹ Gandrīz katrā revīzijā konstatēti vairāki pārkāpumi, un šo situāciju neizdevās labot līdz pat apskatāmā perioda beigām.¹¹²

Lai stimulētu darbu, arī tūristu bāzu ietvaros tika organizēta sociālistiskā sacensība (katras profesijas pārstāvjiem). 60. gados darbiniekus biežāk apbalvoja ar diplomiem, labākos izcēla uz goda dēļiem, arī bāzes darbs vispār bija pakārtots ideoloģiskajiem svētkiem.¹¹³

Dokumentācijā parādās tādi darbības trūkumi kā nepietiekama gatavība noteiktiem pasākumiem. Piemēram, 1964. gadā Rīgas ekskursiju bāze saņēma pārmetumus no LRTP par to, ka nav gatava Latvijas PSR¹¹⁴ un Oktobra revolūcijas gadadienu svinībām.¹¹⁵ LRTP turpināja atgādināt bāzu direktoriem par viņu atbildību situācijas kontrolēšanā, taču tādi gadījumi turpinājās.¹¹⁶ Par bezatbildību pārmetumi vairākkārt izteikti Rīgas ekskursiju bāzei, īpaši pēc direktora kabineta apzagšanas 1964. gada septembrī.¹¹⁷

Avotos parādās ļoti atšķirīga statistika par bāzu apkalpoto tūristu skaitu, tas, iespējams, saistāms ar nepareizu vienību nolasišanu no atskaitēm vai to nepārveidošanu. Kopumā reālistiskākais uzskaitījums varētu būt šāds: 1962. gadā tūristu bāzes kopumā apmeklēja 14 tūkstoši cilvēku un ekskursijās piedalījās 184 tūkstoši,¹¹⁸ bet 1969. gadā Latvijas tūrisma bāzes apmeklēja vairāk nekā 10 tūkstoši tūristu, kas ceļoja pa vissavienības maršrutiem, 14 tūkstoši – pa vietējiem, un 65 tūkstoši – pa individuāliem maršrutiem, bet 700 tūkstoši

devās ekskursijās.¹¹⁹ Šie skaitļi parāda visai ievērojamu izaugsmi.

1965. gadā tika izveidots Rīgas pilsētas ekskursiju birojs¹²⁰ (tajā pašā dienā pārsaukts par Rīgas pilsētas ceļojumu un ekskursiju biroju),¹²¹ tika dibināts arī Jūrmalas ekskursiju birojs un likvidētas attiecīgo pilsētu ekskursiju bāzes.¹²² Biroju uzdevums bija apkalpot strādnieku ekskursijas, ekskursiju laikā propagandēt padomju varas iestāžu lēmumus, kā arī iepazīstināt sabiedrību ar padomju valsts vēsturi un dabas bagātībām. Tātad būtībā biroju darbības mērķi sakrita ar ekskursiju bāzu mērķiem un uzdevumiem (organizēt tūrisma pasākumus, izstrādāt maršrutus), ar struktūru un trūkumiem. Katrā ekskursiju birojā bija ekskursiju nodaļa, ceļojumu nodaļa, plānošanas un finanšu nodaļa, ceļazīmju realizācijas nodaļa un metodiskā nodaļa.¹²³

Desmitgades sākumā nepietika apmācītu darbinieku,¹²⁴ taču 1968. gadā situācija bija uzlabojusies, un gidi ne vien piedalījās speciālajās lekcijās, bet lielākā daļa arī bija ieguvuši augstāko izglītību vēsturē un filozofijā, daļai bija tehniskā augstākā izglītība, bet pārējie bija šādu izglītības iestāžu studenti, kā arī visi bija izgājuši atestāciju.¹²⁵

Bāzu un biroju darbi lielākoties ir ļoti birokratizēti un atspoguļo tikai konkrētus faktus, tomēr tūristu plēnumu materiālos var saskatīt dažas liecības par organizāciju savstarpējām attiecībām. 1968. gada tūristu plēnumā izvērsās diskusija par Rīgas un Jūrmalas ekskursiju biroju attiecībām, kas nosauktas par neveselīgām un greizsirdības pilnām.¹²⁶ Daļa uzskatīja, ka pie šī saasinājuma ir vainojama LRTP, kas it kā ierobežojusi Jūrmalas ekskursiju biroju, lai atbalstītu Rīgas ekskursiju biroja plānus. Arī Rīgas ekskursiju biroja pārstāvji izteica pretenzijas pret LRTP par nepietiekamu biroja nodrošināšanu ar mēbelēm un telpu remontu (līdzīgi arī Daugavpils ekskursiju birojā¹²⁷).¹²⁸ Biroja pārstāvis arī iestājās pret LRTP prasību palielināt propagandas darbu,

jo to nav bijis reāli paveikt ar tā brīža līdzekļiem. Būtībā LRTP ignorēja reālās problēmas, lai vismaz teorētiski tās darbs veidotos atbilstoši Centrālās tūrisma padomes prasībām, un iepriekšminētās sūdzības LRTP nekomentēja. Vērojamas arī personiskas nesaskaņas starp abu biroju vadītājiem.¹²⁹

Secinājumi

Lai arī padomju tūrisma būtība bija definēta un mērķi izvirzīti vēl pirms Otrā pasaules kara, Padomju Savienības principiem atbilstošu centralizētu tūrisma organizāciju neizdevās izveidot līdz pat 20. gadsimta 60. gadiem. Reorganizācijas nepieciešamību varēja pamatot vairākos aspektos: 1919. gada Komunistiskās partijas programma vairs neatbilda pastāvošajai situācijai valstī, radās vajadzība pēc jaunas,¹³⁰ un tūrisms kļuva par vienu no kanāliem, pa kuriem programmas teorija varēja tikt izvirzīta praksē. Cits praktisks iemesls – joprojām ar tūrisma organizēšanu nodarbojās vairākas organizācijas, bet tas padarīja darbu neefektīvu un nesaskaņotu. Organizācijas bija nelielas, tām trūka atbilstoša finansējuma, resursu, vienotības.¹³¹

Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvalde savas neilgās darbības laikā sāka virzību uz tūrisma jomas centralizāciju un ideoloģizāciju. Pēc jaunas Komunistiskās partijas programmas pieņemšanas sākās jauns ideoloģizācijas vilnis, kas noteica LTEP darbības mērķus un tūrisma pasākumu ideoloģiskos uzsvarus un tieši skāra tūrisma, kas Padomju Savienībā tika izmantots kā padomju identitātes un kopējās vēsturiskās atmiņas veicinātājs. Tūrisma bija jāklūst par daļu no cilvēka ikdienas – jebkuram pieejamu aktīvu brīvā laika pavadīšanas veidu, kas norūditu padomju sabiedrību garīgi un fiziski.¹³²

Strauja aktīvo tūristu skaita palielināšanās radīja drošības draudus tūristu un

tūrisma gidu pieredzes trūkuma dēļ. Lai atrisinātu šo problēmu, LTEP pievērsās savu darbinieku un tūristu kvalifikācijas uzlabošanai. Par normu kļuva darbinieku dalība apmācībās, medicīnas personāla piesaiste garākos izbraukumos, kā arī drošības instruktažas un maršrutu grūtības pakāpju ierobežojumi, tas kopumā vērtējams pozitīvi.

1962. gadā notika pirmā būtiskā padomju tūrisma sistēmas reorganizācija kopš 30. gadiem. LRTP jau lielākā mērā izdevās panākt tūrisma darba centralizāciju, pateicoties lēmumam likvidēt daļu iepriekšējo tūrisma organizāciju, lai izvairītos no paralēlām funkcijām.¹³³ LRTP tika izveidota uz LTEP pamata, bet 60. gadu laikā tā ievērojami paplašinājās gan darbinieku, gan struktūrvienību skaita ziņā. 60. gadu laikā gandrīz trīskāršojās tās štata darbinieku skaits (no 6 līdz 17),¹³⁴ taču kopējais tūrisma aktivistu skaits bija lielāks – tie darbojās LRTP komisijās, sekcijās, tūristu bāzēs un ekskursiju birojos. Padomes darbības sākumā tika dibinātas piecas sekcijas un piecas komisijas, kas 60. gadu laikā paplašinājās, daļa pārorganizējās. Šīs struktūrvienības veica nozīmīgu darbu tūrisma attīstīšanā – maršrutu izstrādē, tūrisma infrastruktūras projektēšanā, tūrisma popularizēšanā un jaunu tūrisma formu ieviešanā (60. gados jāizceļ autostopa sistēma un auto-moto tūrisms), sabiedrisko tūrisma organizāciju kontrolēšanā, masu tūrisma pasākumu organizēšanā, lai gan nācās saskarties ar daudzām grūtībām – gan nepietiekamā finansējuma dēļ, gan darbinieku nolaidības vai entuziasma trūkuma dēļ.

Ievērojami palielinājās arī tūristu bāzu darbinieku skaits – no 126¹³⁵ līdz 218 personām.¹³⁶ Nedaudz palielinājās padomes tūristu bāzu skaits – no trīs ar 350 vietām¹³⁷ līdz piecām ar 1057 vietām,¹³⁸ kas ir pozitīvs rezultāts, lai gan plašāka celtniecība un paplašināšana tika plānota, bet netika realizēta.

Kā LRTP un to struktūrvienību darbības sasniegums jāizceļ kvalifikācijas jautājumu risināšana. Organizācija sistemātiski strādāja pie tūrisma kadru mācību programmas sastādīšanas un īstenošanas, kas rezultējās ar tautas tūrisma universitātes izveides plānošanu 1965. gada nogalē,¹³⁹ un jau 1966. gada beigās mērķis bija izpildīts – tika izveidota Republikāniskā tūrisma tautas universitāte, kas palielināja augsti izglītotu ekskursiju vadītāju skaitu.¹⁴⁰

Centienus uzlabot tūristu kvalifikāciju ir grūti novērtēt kā sasniegumu vai trūkumu, proti, mēģinājumu uzlabot cilvēku teorētiskās un praktiskās zināšanas tūrisma jomā ar nozīmīgu sistēmas palīdzību. Kaut arī šajā pieejā ir sava loģika, praksē tas ne vienmēr palīdzēja, jo dažādus incidentus un individuālo reakciju uz tiem ne vienmēr var kontrolēt.

Vairākās jomās tūrisma vadība joprojām bija dalīta, īpaši bērnu un jaunatnes tūrisma jomā sadarbībā ar Ministru padomes Fiziskās kultūras un sporta komiteju, tomēr tas nemazināja padomes darba efektivitāti, kā tas bija 50. gados, bet gan uzlaboja un attīstīja citu tūrisma attīstības ceļu – tūrisma kā sporta veidu. Pati LRTP stingrāk virzījās uz masu tūrisma attīstību, iekļaujoties Centrālās tūrisma padomes nospraustajās robežās, kas bez citu organizāciju iesaistes nozīmētu zināmu tūrisma jomas sašaurināšanos.

Kopumā LRTP stingri ievēroja Centrālās tūrisma padomes principus, bet tas ne vienmēr pozitīvi ietekmēja organizācijas darbu. Tūristu plēnumos bieži vien tika izteikta LRTP darbības kritika, pretenzijas un ieteikumi, kuri netika ņemti vērā, ja neiekļāvās Centrālās tūrisma padomes darbības filozofijā: tas vērtējams kā nopietns darbības trūkums. Tāpat jāievēro šo aktivistu entuziasms risināt tūrisma jomas problēmas – ambiciozām personām, kuras saistīja šī joma, bija liela nozīme tūrisma attīstības jautājumu virzīšanā arī 60. gados.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Raksta pamatā ir autorei maģistra darbs “Latvijas tūrisma un ekskursiju pārvaldes (Latvijas republikāniskās tūrisma padomes) darbība 20. gadsimta 60. gados” (Latvijas Universitāte, 2020). Darba zinātniskais vadītājs – Jānis Ķeruss.
- ² World Travel & Tourism Council. Travel & Tourism Regional Performance, 2019. Pieejams: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact> (skatīts 20.09.2020.).
- ³ LINDA K. RICHTER. The Politics of Tourism in Asia. Honolulu 1989, p. 4. Pieejams arī: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv9zcr9> (skatīts 29.03.2020.).
- ⁴ Latvijas Republikas Saeima. Tūrisma likums. Pieejams: http://m.likumi.lv/doc.php?id=50026&version_date=03.11.1999 (skatīts 13.01.2020.).
- ⁵ GRIGORII USYKIN. Oчерки истории рossiiskого туризма. Obshchestvo proletarskogo turizma i ekskursii (1927–1936). Sankt-Peterburg 2007. Pieejams arī: https://tourlib.net/books_history/usyskin08.htm (skatīts 20.12.2019.).
- ⁶ IULIIA ROSTOVSKAIA. Turisticheskaia Pressa v SSSR: karakter stanovleniia i razvitiia. In: Voprosy teorii i praktiki zhurnalistiki, T. 7, No. 1. Irkutsk 2018, s. 26.
- ⁷ Ibidem, s. 25.
- ⁸ Nodosim visi balsis par labāku rītdienu. In: Brīvā Zeme, 12.07.1940., 4. lpp.
- ⁹ Kā izmanto atpūtu Padomju Savienības pilsoņi. In: Brīvā Jaunatne, 08.08.1940., 6. lpp.
- ¹⁰ ANNE GORSUCH. “There’s No Place like Home”: Soviet Tourism in Late Stalinism. In: Slavic Review 62, 2003, No. 4, p. 760 (Tourism and Travel in Russia and the Soviet Union). Pieejams arī: <https://www.jstor.org/stable/3185654?seq=1> (skatīts 15.01.2020.).
- ¹¹ Latvijas republikāniskā tūrisma padome – vēsturiskā izziņa, 07.05.1971. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVA), 1755, 1.–2. lp.
- ¹² GRIGORII USYKIN. Oчерки истории рossiiskого туризма. Rozhdenie klubov turistov v strane (1957–1961). Sankt-Peterburg 2007. Pieejams arī: <https://bit.ly/3dNIOca> (skatīts 03.04.2020.).
- ¹³ Latvijas republikāniskā tūrisma padome – vēsturiskā izziņa, 16.05.1967. LNA LVA, 1755, 3. lp.
- ¹⁴ Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra. Tūrisms. Pieejams: <https://www.liaa.gov.lv/lv/turisma-nozare/> (skatīts 08.01.2020.).
- ¹⁵ ERIC G. E. ZUELOW. Teaching: Why Tourism History? Midwest Popular Culture Association Annual Conference in St. Louis, MO, October 14–16, 2005. Pieejams: <http://ericzuelow.com/ModernTourism/WhyTourismHistory.html> (skatīts 03.01.2020.).
- ¹⁶ INETA LIPŠA. VDK ietekme un padomju Latvijas ārzemju tūrisma iestāžu vadošais personāls: Vissavienības akciju sabiedrības “Intūrists” Rīgas nodaļa un tās operatīvā vadība (1957–1992). In: Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls 2017, Nr. 2, 80.–128. lpp.
- ¹⁷ A. KRASTIŅŠ. Tūrisms šogad. In: Rīgas Balss, 05.01.1960., 5. lpp.
- ¹⁸ Latvijas republikāniskā tūrisma padome – vēsturiskā izziņa, 16.05.1967. LNA LVA, 1755, 1.–2. lp.
- ¹⁹ Par tūrisma un ekskursiju pārvaldi VCSPS [krievu val.], 12.06.1951. Ibidem, 1755-1-2, 1. lp.
- ²⁰ Protokols Nr. 54 [krievu val.], 21.01.1960. Ibidem, 1755-1-3, 5. lp.
- ²¹ ALEKSANDRA BRIEDE, JEVGENIJS VASIĻJEVS. Fiziskās audzināšanas un sporta teorētiskie un metodiskie pamati. Rīga 1975, 11. lpp.
- ²² GRIGORII USYKIN. Oчерки истории рossiiskого туризма. Turistsko-ekskursionnoe delo v predvoennye gody (1936–1941). Sankt-Peterburg 2007. Pieejams arī: https://tourlib.net/books_history/usyskin09.htm (skatīts 21.12.2019.).
- ²³ Par tūrisma un ekskursiju pārvaldi VCSPS [krievu val.], 12.06.1951. LNA LVA, 1755-1-2, 1. lp.
- ²⁴ Ibidem, 3. lp.
- ²⁵ Ibidem.
- ²⁶ RUDOLPH SCHLESINGER. Marxist Theory and the New Program of the Soviet Communist Party. In: Science & Society. New York 1962, p. 129.
- ²⁷ Ibidem, p. 133.

- ²⁸ Gatavs pretgaisa aizsardzībai.
- ²⁹ Pavēle Nr. 14 [krievu val.], 16.04.1962., Rīga. LNA LVA, 1755-1-11, 18. lp.
- ³⁰ Avota tekstā – Pilsoņu karš un Lielais Tēvijas karš.
- ³¹ Par tūrisma un ekskursiju pārvaldi VCSPS [krievu val.], 12.06.1951. LNA LVA, 1755-1-2, 1. lp.
- ³² M. KORULE. Ziņojums par tūrisma masveidības tālāku attīstību, 1963. Ibidem, 1755-2-1, 4. lp.
- ³³ Pavēle Nr. 5 [krievu val.], 17.03.1961., Rīga. Ibidem, 1755-1-10, 5. lp.
- ³⁴ Pavēle Nr. 27 [krievu val.], 27.06.1961., Rīga. Ibidem, 31. lp.
- ³⁵ L. TAMAŠINS. Mazā upīte atrieba jūru. In: Padomju Jaunatne, 13.01.1961., 3. lpp.
- ³⁶ Pavēle Nr. 16. Saskaņā ar Latvijas Republikāniskā arodbiedrību padomes prezidija dekrētu 1961. gada 20. aprīli [krievu val.], 20.05.1961., Rīga. LNA LVA, 1755-1-10, 19. lp.
- ³⁷ Pavēle Nr. 2. Sakarā ar slēpotāju tūristu vilciena organizēšanu uz Aizkarpatiem no 1961. gada 5. līdz 15. februārim [krievu val.], 03.02.1961., Rīga. Ibidem, 2. lp.
- ³⁸ Pavēle Nr. 15 [krievu val.], 10.05.1961., Rīga. Ibidem, 18. lp.
- ³⁹ Pavēle Nr. 54 [krievu val.], 27.11.1961., Rīga. Ibidem, 59. lp.
- ⁴⁰ Pavēle Nr. 56 [krievu val.], 01.12.1961., Rīga. Ibidem, 63. lp.; Pavēle Nr. 9 [krievu val.], 24.02.1961., Rīga. Ibidem, 1755-1-11, 11. lp.
- ⁴¹ Top modernākā tūristu bāze Latvijā. In: Sociālistiskais Ceļš, 21.06.1960., 2. lpp.
- ⁴² V. Vītols. Jauno tūristu vasaras bāzes. In: Zemgales Komunisti, 20.05.1960., 3. lpp.
- ⁴³ Pavēle Nr. 8. Lēmums par Rīgas ekskursiju bāzes dibināšanas tūrisma un ekskursiju pārvaldes ietvaros [krievu val.], 30.03.1961. LNA LVA, 1755-1-10, 10. lp.
- ⁴⁴ Pavēle Nr. 54 [krievu val.], 27.11.1961., Rīga. Ibidem, 58. lp.
- ⁴⁵ Pavēle Nr. 15 [krievu val.], 10.05.1962., Rīga. Ibidem, 1755-1-11, 19. lp.
- ⁴⁶ Pavēle Nr. 21 [krievu val.], 31.05.1961., Rīga. Ibidem, 1755-1-10, 25. lp.
- ⁴⁷ Pavēle Nr. 5 [krievu val.], 17.03.1961., Rīga. Ibidem, 5. lp.
- ⁴⁸ Pavēle Nr. 54 [krievu val.], 27.11.1961., Rīga. Ibidem, 61. lp.
- ⁴⁹ Ibidem, 60. lp.
- ⁵⁰ Ko tūristiem sola nākamais gads? In: Ciņa, 25.12.1962., 4. lpp.
- ⁵¹ Štatu saraksts [krievu val.], 15.01.1966., Maskava. LNA LVA, 1755-4-40, 63. lp.
- ⁵² Tūrisma padomes štatu saraksts [krievu val.], 1966. Ibidem, 1755-4-43, 13. lp.
- ⁵³ Tūrisma padomes štatu saraksts [krievu val.], 1967. Ibidem, 1755-4-46, 12. lp.
- ⁵⁴ Darba plāns [krievu val.], 13.11.1962., Rīga. Ibidem, 1755-1-13, 31. lp.
- ⁵⁵ Plānošanas un ekspluatācijas komisijas darba plāns [krievu val.], 25.04.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-21, 5. lp.
- ⁵⁶ Plānošanas un ekspluatācijas komisijas darba plāns [krievu val.], 10.07.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-15, 75. lp.
- ⁵⁷ M. P. KLJAP, F. F. SHANDOR. Sovremennye raznovidnosti turizma. Moskva 2011, 69. nodaļa. Pieejams arī: http://uchebnikirus.com/turizm/suchasni_riznovidi_turizmu_-_klyap_mp/klasifikatsiya_turizmu_zasobami_peresuvannya.htm (skatīts 15.05.2020.).
- ⁵⁸ Darba plāns [krievu val.], 13.11.1962., Rīga. LNA LVA, 1755-1-13, 28. lp.
- ⁵⁹ EGONS ZABLOVSKIS, LĪGA ZARIŅA. No Oliņkalna līdz Everestam. Rīga 1997, 81. lpp.
- ⁶⁰ Lēmums par vienotu krūšu nozīmīti un emblēmu "LATVIJAS PSR tūrists" [krievu val.], 03.11.1967. LNA LVA, 1755-1-40, 190. lp.
- ⁶¹ Maršrutu un kvalifikācijas komisijas darba plāns [krievu val.], 10.07.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-15, 77. lp.
- ⁶² Protokols Nr. 2 [krievu val.], 28.10.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-16, 37. lp.
- ⁶³ Protokols Nr. 2 [krievu val.], 26.06.1967., Rīga. Ibidem, 1755-1-40, 19. lp.
- ⁶⁴ Atestācijas un metodiskā darba komisijas darba plāns [krievu val.], 01.04.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-15, 16. lp.

- ⁶⁵ Protokols Nr. 14 [krievu val.], 13.04.1964., Rīga. LNA LVA, 1755-1-20, 26. lp.
- ⁶⁶ Atestācijas un metodiskā darba komisijas darba plāns [krievu val.], 01.04.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-15, 16. lp.
- ⁶⁷ Organizatoriskās-masu komisijas darba plāns [krievu val.], 01.04.1963., Rīga. Ibidem, 18. lp.
- ⁶⁸ Darba plāns [krievu val.], 13.11.1962., Rīga. Ibidem, 1755-1-13, 30. lp.
- ⁶⁹ Protokols Nr. 3 [krievu val.], 09.01.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-14, 4. lp.
- ⁷⁰ Stenogramma [krievu val.], 25.04.1968., Rīga. Ibidem, 1755-1-42, 5. lp.
- ⁷¹ Propagandas un aģitācijas komisijas darba plāns [krievu val.], 01.04.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-15, 15. lp.
- ⁷² Propagandas un aģitācijas komisijas darba plāns [krievu val.], 25.04.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-21, 9. lp.
- ⁷³ Propagandas un aģitācijas komisijas darba plāns [krievu val.], 27.07.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-22, 22. lp.
- ⁷⁴ Telšu pilsētiņu tūrisma un veselības nostiprināšanas sekcijas darba plāns [krievu val.], 12.11.1962. Ibidem, 1755-1-13, 18. lp.
- ⁷⁵ Telšu pilsētiņu tūrisma un veselības nostiprināšanas sekcijas darba plāns [krievu val.], 13.01.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-20, 18. lp.
- ⁷⁶ Lēmums – protokols Nr. 12 [krievu val.], 25.11.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-16, 69. lp.
- ⁷⁷ J. LIEPIŅŠ. Jauniešu nometne kolhozā. In: Cīņa, 01.06.1957., 2. lp.
- ⁷⁸ Protokols Nr. 2 [krievu val.], 12.11.1963., Rīga. LNA LVA, 1755-1-13, 16. lp.
- ⁷⁹ Darba plāns [krievu val.], 13.11.1962., Rīga. Ibidem, 32. lp.
- ⁸⁰ Protokols Nr. 1 [krievu val.], 27.01.1969., Rīga. Ibidem, 1755-1-46, 1. lp.
- ⁸¹ Instruktiņa vēstule [krievu val.], 1965. Ibidem, 1755-1-29, 42. lp.
- ⁸² Nolikums [krievu val.], 21.12.1966., Rīga. Ibidem, 1755-1-36, 49. lp.
- ⁸³ Darba plāns [krievu val.], 13.11.1962., Rīga. Ibidem, 1755-1-13, 26.–27. lp.
- ⁸⁴ Masu tūrisma veidu sekcijas darba plāns [krievu val.], 01.04.1962., Rīga. Ibidem, 1755-1-15, 25. lp.
- ⁸⁵ Rikojums Nr. 41 [krievu val.], 15.05.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-19, 43. lp.
- ⁸⁶ Ūdens tūrisma sekcijas darba plāns [krievu val.], 13.01.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-20, 23. lp.
- ⁸⁷ Mācību plāns – programma [krievu val.], 1963. Ibidem, 1755-1-15, 35. lp.
- ⁸⁸ Protokols Nr. 2 [krievu val.], 28.10.1963., Rīga. Ibidem, 1755-1-16, 33. lp.
- ⁸⁹ Auto-moto tūrisma sekcijas darba plāns [krievu val.], 01.04.1963. Ibidem, 1755-1-15, 20. lp.
- ⁹⁰ Protokols Nr. 1 [krievu val.], 27.01.1969., Rīga. Ibidem, 1755-1-46, 1. lp.
- ⁹¹ Ibidem, 53. lp.
- ⁹² Ekskursiju darba sekcijas darba plāns [krievu val.], 13.01.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-20, 24. lp.
- ⁹³ Brigādes, kas sasniegušas augstu darba ražīgumu (Sovetskaia istoricheskaia enciklopediia).
- ⁹⁴ Protokols Nr. 20 [krievu val.], 23.11.1965., Rīga. LNA LVA, 1755-1-27, 1. lp.
- ⁹⁵ Ibidem, 2. lp.
- ⁹⁶ Ibidem, 4. lp.
- ⁹⁷ LRTP prezidija darba plāns [krievu val.], 25.04.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-21, 18. lp.
- ⁹⁸ V. PAEGLE. Tūristi gaida atbildi. In: Padomju Jaunatne, 09.01.1963., 3. lpp.
- ⁹⁹ Protokols Nr. 20 [krievu val.], 23.11.1965., Rīga. LNA LVA, 1755-1-27, 4. lp.
- ¹⁰⁰ Pamatrādītāji [krievu val.], 10.12.1960. Ibidem, 1755-4-29, 8. lp.
- ¹⁰¹ Pamatrādītāji [krievu val.], 27.11.1968. Ibidem, 1755-4-50, 21. lp.
- ¹⁰² Pamatrādītāji [krievu val.], 10.12.1960. Ibidem, 1755-4-29, 8. lp.
- ¹⁰³ Pamatrādītāji [krievu val.], 27.11.1968. Ibidem, 1755-4-50, 21. lp.
- ¹⁰⁴ Protokols Nr. 6 [krievu val.], 29.11.1965., Rīga. Ibidem, 1755-1-31, 59. lp.

- ¹⁰⁵ Protokols Nr. 10 [krievu val.], 29.09.1969., Rīga. LNA LVA, 1755-1-48, 87. lp.
- ¹⁰⁶ Latvija – tūrisma novads. In: Komunisma Rīts, 29.07.1969., 4. lpp.
- ¹⁰⁷ Pielikums Nr. 26 [krievu val.], 22.01.1960., Maskava. LNA LVA, 1755-4-26, 19. lp.
- ¹⁰⁸ Tūrisma padomes štatu saraksts [krievu val.], 25.11.1968. Ibidem, 1755-4-50, 14. lp.
- ¹⁰⁹ Pavēle Nr. 24 [krievu val.], 06.06.1961., Rīga. Ibidem, 1755-1-10, 28. lp.
- ¹¹⁰ Pavēle Nr. 26 [krievu val.], 27.06.1961., Rīga. Ibidem, 30. lp.
- ¹¹¹ Pavēle Nr. 35 [krievu val.], 12.08.1961., Rīga. Ibidem, 39. lp; Pavēle Nr. 41 [krievu val.], 23.09.1961., Rīga. Ibidem, 45. lp.
- ¹¹² Rikojums Nr. 193 [krievu val.], 06.09.1967., Rīga. Ibidem, 1755-1-41, 214. lp.; Rikojums Nr. 8 [krievu val.], 11.01.1968., Rīga. Ibidem, 1755-1-45, 8. lp.
- ¹¹³ Protokols Nr. 4 [krievu val.], 31.08.1965., Rīga. Ibidem, 1755-1-31, 7. lp.
- ¹¹⁴ Protokols Nr. 21 [krievu val.], 11.09.1964., Rīga. Ibidem, 1755-1-22, 36. lp.
- ¹¹⁵ Ibidem, 51. lp.
- ¹¹⁶ Ibidem, 41. lp.
- ¹¹⁷ Ibidem, 44. lp.
- ¹¹⁸ Pamatrādītāji [krievu val.], 05.01.1962., Maskava. Ibidem, 1755-4-32, 5. lp.
- ¹¹⁹ Latvijas tūrisma maršruti. In: Komunisma Rīts, 17.01.1970., 4. lpp.
- ¹²⁰ Protokols Nr. 6 [krievu val.], 29.11.1965., Rīga. LNA LVA, 1755-1-31, 86. lp.
- ¹²¹ Ibidem, 131. lp.
- ¹²² Ibidem, 93. lp.
- ¹²³ Pavēle Nr. 17 [krievu val.], 15.02.1967., Rīga. Ibidem, 1755-1-41, 18. lp.
- ¹²⁴ Protokols Nr. 6 [krievu val.], 29.11.1965., Rīga. Ibidem, 1755-1-31, 76. lp.
- ¹²⁵ Stenogramma [krievu val.], 25.04.1968., Rīga. Ibidem, 1755-1-42, 14. lp.
- ¹²⁶ Ibidem, 19. lp.
- ¹²⁷ Daugavas tūristu kluba vēstule LRTP [krievu val.], 1969, Daugavpils. Ibidem, 1755-1-47, 106. lp.
- ¹²⁸ Stenogramma [krievu val.], 25.04.1968., Rīga. Ibidem, 1755-1-42, 22. lp.
- ¹²⁹ Ibidem, 20. lp.
- ¹³⁰ SCHLESINGER, Marxist Theory and the New Program of the Soviet Communist Party, p. 129.
- ¹³¹ ILZE VAIVODE. Alpīnisma attīstība Latvijas PSR 1960.–1991. g. Rīga 2018, 36. lpp.
- ¹³² MARIJA SOKOLOVA. Istoriiia turizma: ucheb. posobie. Moskva 2002, s. 352.
- ¹³³ ZABLOVSKIS, ZARIŅA, No Oliņkalna līdz Everestam, 80. lpp.
- ¹³⁴ Darba plāns [krievu val.], 1969. LNA LVA, 1755-4-50, 7. lp.
- ¹³⁵ Ibidem, 19. lp.
- ¹³⁶ Tūrisma padomes štatu saraksts [krievu val.], 25.11.1968. Ibidem, 14. lp.
- ¹³⁷ Pamatrādītāji [krievu val.], 10.12.1960. Ibidem, 1755-4-29, 8. lp.
- ¹³⁸ Pamatrādītāji [krievu val.], 25.11.1968. Ibidem, 1755-4-50, 21. lp.
- ¹³⁹ Protokols Nr. 6 [krievu val.], 29.11.1965., Rīga. Ibidem, 1755-1-31, 77. lp.
- ¹⁴⁰ Republikāniskās tūrisma tautas universitātes mācību programma, 1966, Rīga. Ibidem, 1755-1-36, 145. lp.

SUMMARY

The definition and aims of Soviet tourism were formulated before WW2, however, until the 1960s the attempts to establish a centralised tourism organisation were unsuccessful. A reorganisation was needed for political and practical reasons. The renewed Program of the Communist Party of the USSR (CP) was established; therefore tourism became a way

of channelling the theory of the Program into reality. Furthermore, tourism was organised by many small organisations that lacked funding and unity.

Administration of Tourism and Excursions of Latvia (ATEL) started moving towards the centralisation of tourism and other tasks in the 1960s. After the adoption of the new CP's Program, a new wave of ideologization began. It determined the aims and ideological emphasis of ATEL's work, because tourism in the USSR was used for the promotion of the Soviet identity and united collective memory. Tourism had to become a part of people's everyday life – an active way of spending leisure time, accessible to everyone and intended to toughen the Soviet society physically and mentally.

The rapid growth of the number of tourists created a safety problem because of the lack of experience. To solve this problem, ATEL focused on the improvement of the qualifications of its employees and tourists. Training, recruitment of medical staff, safety briefings, and grade limitations became a norm, and it can be evaluated as a positive thing.

The most meaningful reorganisation of Soviet tourism since the 1930s took place in 1962. The Republican Tourism Council of Latvia (RTCL) was more successful in the centralisation of work related to tourism, because a part of the other organisations was closed down to avoid duplication of work. In the 1960s, this organisation expanded significantly. The number of employees of the council almost tripled (from 6 to 17), but the total number of activists was even larger – they worked in RTCL's departments, tourist centres, excursion offices. The departments consisted of 5 sections and 5 commissions that participated in route development, designed the tourism infrastructure, promoted tourism, organised new forms of tourism (for example, automobile tourism), and mass events. However, they faced many difficulties because of the lack of funding and due to negligence or lack of enthusiasm.

The number of tourist centres and their employees increased, while many plans and projects were not carried out.

The RTCL was quite successful in addressing qualification issues that resulted in a new study programme that improved the number of educated tour guides.

The attempts of improvement of tourist's qualifications are hard to evaluate. The organisation tried to improve theoretical and practical knowledge with the implementation of the system of tourism badges. There was some logic in this, however, in reality it did not always help due to the uncontrollable parts of nature and human reaction.

In some fields, the management of tourism was still divided, especially in children and youth tourism. The RTCL was working with the Committee on Physical Culture and Sport of the Council of Ministers, and it did not hinder the efficiency of work like it did in the 1950s. It improved and helped to develop another kind of tourism – tourism as a type of sport. The RTCL was more focused on the organisation of mass tourism, working within the lines of the Central Tourism Council (CTC). Without cooperation with other organisations, tourism would not expand outside the requirements of the CTC.

Overall, RTCL strictly followed the principles of the CTC. That did not always positively influence their work. In the tourist meetings, many tourists expressed criticism and suggestions to the RTCL, but they were not even acknowledged if they did not represent any of CTC's claims.